

КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТ И КАЧЕСТВО ПРИ ТРАНСПОРТНИТЕ ПРЕВОЗИ

Севастиян Ставриев¹

Резюме

В разработката са анализирани конкурентоспособността и фактори оказващи влияние при извършването на транспортни превози на товари и пътници. Разгледани са възможности за подобряване на качеството при извършването на транспортните превози за отделните видове транспорт. Взети са под внимание видовете транспорт и икономичността при превода на товари на различни разстояния по предпочитания на потребителите. Също така са разгледани възможностите за развитие на транспортния сектор.

Ключови думи: видове транспорт; транспортни превози;
конкурентоспособност; качество на транспортната услуга

JEL: R40

COMPETITIVENESS AND QUALITY IN TRANSPORT SERVICES

Sevastiyan Stavriev²

Summary

The development of the analyzed competitiveness and factors indicates the influence in the transport of cargo goods and passengers. Possibilities for improving the quality of transport for different types of transport are considered. The types of transport are taken into account, providing comfort and accessibility in the transportation of passengers and practicality and economy in the transportation of goods over different distances according to the preferences of the users. The possibilities for development of the transport sector are considered too.

Key words: types of transport; transportation; competitiveness; quality of transport

---

¹ Докторант, Катедра „Икономика на транспорта и енергетиката“, Факултет „Икономика на инфраструктурата“, УНСС E-mai: sevas1825@abv.bg

² PhD student with Department: Economics of Transport and Energetics, Faculty: Economics of Infrastructure Faculty, UNWE, E-mai: sevas1825@abv.bg

Въведение

Транспортът е важен фактор за нормалното и ефективно функциониране на взаимовръзките на всички останали отрасли. Той свързва сферата на производството със сферата на потреблението. Транспортът се характеризира с редица специфични особености, които определят неговата икономическа същност и различията му от другите отрасли на икономиката.

За разлика от другите отрасли, в които има производство на нов продукт или даден продукт се подлага на преработка и се получава продукция с нови веществени свойства и нова веществена форма, в резултат на транспортния процес не се създава продукт във формата на нова вещ, а се извършва само превозване на товари и пътници, при което се осъществява пространствена промяна на местоположението им с цел създаване на условия за реализиране на полезността и предназначението на стоките и задоволяване на определени потребности при пътувания на населението (*Бакалова В., и колектив, 2016г*) За балансираното осъществяване на транспортния процес е необходимо да бъдат създадени условия за равномерно използване на транспортните средства в превоза на товари и пътници.

Същевременно с това трябва да бъдат намерени алтернативи за намаляване на вредното въздействие, което оказва транспорта върху околната среда/ замърсяване на въздуха, шум, вибрации и т.н./ Обективен фактор, който оказва важно значение върху конкурентоспособността при извършването на транспортните превози са предимствата и недостатъците, които притежават съответните видове транспорт. Европейският транспортен сектор осигурява много възможности за растеж, но все още има сериозни предизвикателства пред пълното им оползотворяване.

Предвид факта, че транспортът и логистиката представляват значителна част от разходите на дружествата и на домакинствата, осигуряването на по-ефикасни транспортни услуги и по-добра логистика може да повлияе осезаемо на гражданите и на предприятията. За домакинствата в ЕС е изчислено, че транспортът представлява приблизително 13 % от общите им разходи за крайно потребление.

Подобрената инфраструктура и оптимизираната работа на мултимодалните логистични вериги могат да спомогнат за намаляване на разходите за логистика. (*Европейски семестър - тематичен информационен документ- транспорт*).

СЕВАСТИЯН СТАВРИЕВ

Качеството и високата конкурентоспособност на транспортните превози би имало съществено благоприятно влияние при превоза на товари и пътници.

Показатели за повишаване на качеството на транспортните превози

В своята си същност , транспортният превоз представлява пространствено преместване на товари и пътници и преодоляването на съответни разстояния с цел постигане на предварително поставените за изпълнение цели. При извършването на транспортните превози, превозвачите се стремят да ги реализират при минимални разходи, като същевременно с това да покриват максимално изискванията за качество и удобство при превоза на пътници и товари.

Повишаването на качеството от своя страна би довело до привличането на нови потребители на съответните транспортни услуги, които ще бъдат привлечени от предимствата на конкретния вид транспорт. Един от основните показатели за качество при извършване , както на товарни така и на пътнически превози, е редовността при извършването им.

В съвременното динамично и забързано ежедневие за всеки потребител на транспортни услуги е от особено важно значение за какъв период от време ще бъде осъществен съответния превоз. Основната предпоставка за повишаване на конкурентоспособността на транспортните превози се състои в повишаване на качеството на транспортното обслужване.

Качеството се определя и от сигурността и безопасността на движението на превозните средства. За повишаването на тези показатели от съществено значение е и модернизацията на транспортната инфраструктура, както и на самите превозни средства. В бъдещ план е необходима реализацията на следните възможности за развитие на транспортния сектор :

- Осигуряване на добра координация на отделните видове транспорт
- Изграждане на бързи железопътни връзки между интермодалните терминали
- Възможности за развитие на транзитните превози по направлението на транспортните коридори, пресичащи държавата и осигуряващо добри условия за свързване на Западна и Централна Европа с Близкия Изток, Западна и Централна Азия
- Подобряване ефективността на превозвачите чрез увеличаване на разстоянията за превоз и дистрибуция

СЕВАСТИЯН СТАВРИЕВ

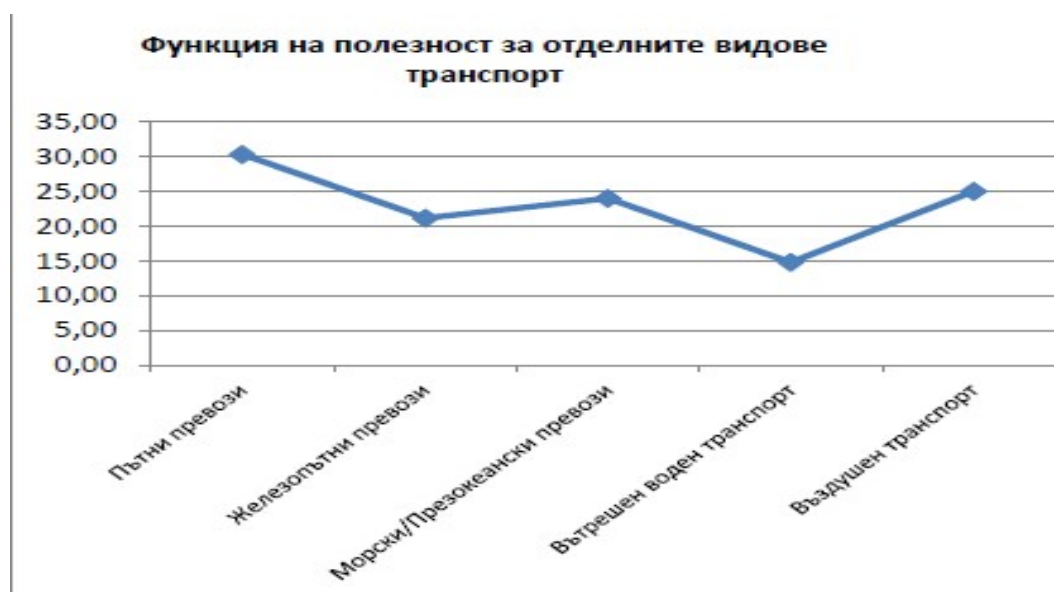
- Увеличаване ползите за обществото (Намаляване на задръстванията, ПТП, емисии на парникови газове) чрез подмяна на баланса и пазарните дялове в транспортната система в полза на железопътния транспорт
- Инвестиране в интелигентни транспортни системи и намаляване на разходите за ресурси (парични, енергийни, човешки)
- Развиване и поддържане на инфраструктурата (пътна, железопътна ,летища, пристанища) (МТИТС, “интегрирана транспортна стратегия в периода до 2030 г.”).

Важен компонент от развитието на транспортните превози също е и скоростта , с която се извършват. Увеличаването на скоростта осигурява по-бърз превоз на пътници и по-бързо извършване на съответната доставка при превоз на товари. Изборът на потребителите за съответния вид транспорт се определя от извършване на пътуването за минимално време и съответната полезност за всеки вид транспорт.

Качество и предпочитания за транспортната услуга при товарния транспорт

На изобразената *Фигура 1* са изразени стойности за функцията на полезност по видове транспорт на база от проведените анкетни проучвания за 2015 г.

Фигура 1: Стойности за функцията на полезност по видове транспорт на база проведените анкетни проучвания за 2015 г.

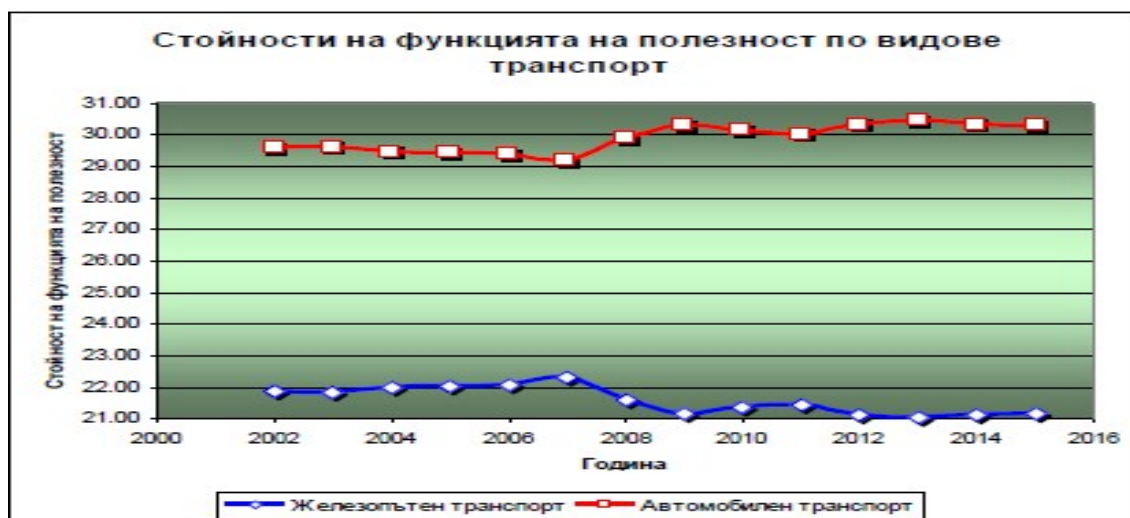
СЕВАСТИЯН СТАВРИЕВ

Източник: Данни от проведени интервюта с участниците на транспортния пазар, МТИТС, “Интегрирана транспортна стратегия в периода до 2030 г.”

Съгласно данните от *фигура 1* стават ясни данните изразяващи стойностите за функцията на полезност по видове транспорт на база проведените анкетни проучвания за 2015 г. (МТИТС “Интегрирана транспортна стратегия в периода до 2030 г.”). Най-голяма е стойността на функцията на полезност за товарния автомобилен транспорт (30); Стойността на функцията на полезност за товарния въздушен транспорт е 25,00; Стойността на функцията на полезност за морския/презокеанския транспорт е 24,00; Стойността на функцията на полезност за товарния железопътен транспорт е 21,17; Стойността на функцията на полезност за вътрешно водния транспорт е 14,80

На *фигура 2* са представени стойностите на функцията на полезност за товарния автомобилен и железопътен транспорт. Стойностите на функцията на полезност са значително по-големи от тези за железопътния транспорт с напредване на годините.

Фигура 2 – стойности на функцията на полезност по видове транспорт

Източник: МТИТС, “интегрирана транспортна стратегия в периода” до 2030 г.

СЕВАСТИЯН СТАВРИЕВ

Изводите , които могат да се направят с оглед на представените фигури за функцията на полезност на отделните видове транспорт , са че най- предпочитан за превоз на товари е автомобилният транспорт. Освен показателите гъвкавост и маневреност, които притежава , като предимства пред останалите видове транспорт при превоза на товари , автомобилният транспорт е най- предпочитан поради високата си скорост на доставка, намаляване на загубите при ускорена доставка , както и за предлагане на разнообразен подвижен състав при извършване на съответната услуга.

Качество и предпочитания за транспортна услуга при пътнически транспорт

Относно показателите влизащи във функцията на полезност за автомобилния пътнически транспорт могат да се направят изводите, че: 72,60 % от интервюираните смятат, че личният автомобилен транспорт е най-удобен; 61,50 % от интервюираните смятат, че автомобилният транспорт е най-сигурен; 78,50 % от интервюираните смятат, че автомобилният транспорт е най-бърз; 13,10 % от интервюираните смятат, че автобусният транспорт е най-удобен; 13,10 % от интервюираните смятат, че автобусният транспорт е най-сигурен; 13,90 % от интервюираните смятат, че автобусният транспорт е най-бърз;

Най-големи са стойностите на показателите влизащи във функцията на полезност за автомобилния пътнически транспорт. С по-ниски стойности са показателите за автобусния и железопътния транспорт.

Стойностите на функцията на полезност за личният пътнически автомобилен транспорт (автомобили/автобуси) за периода 2010-2015 година са представени в *таблица 1*. И при двата вида сухоземен транспорт – железопътен и автобусен, пазарните дялове намаляват за сметка на използването на леки автомобили. За повечето хора функцията на полезност има най-високи стойности, при използване на леки автомобили въпреки по-високата цена на придвижването.

Таблица 1. Стойности на функцията на полезност

Година	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Автомобилен	29	29,04	29,06	29,07	29,08	29,09
Автобусен	22,04	21,74	21,44	21,18	20,97	20,79
Железопътен	19,29	18,98	18,82	18,68	18,53	18,39

Източник: МТИТС, "интегрирана транспортна стратегия в периода до 2030 г."

Най-голяма е стойността на функцията за полезност на автомобилния пътнически транспорт, следвана от автобусния и железопътния транспорт. Според мотивацията и предпочитанията на потребителите по-голяма част от пътниците изказват предпочитания за придвижване в извън градска среда с автомобилния транспорт (леки коли).

На следващо място по предпочитание за пътуване е железопътния транспорт и накрая автобусния транспорт. Най-предпочитаното транспортно средство е автомобил, следват автобус и влак. Статистически погледнато се наблюдават тенденциите по-голяма част от пътниците да предпочитат автомобилния транспорт, като начин за придвижване в извънградска среда –56,70 % от мъжете и 35,00 % от жените, като 18,20% от мъжете и 28,20 % от жените, предпочитат да пътуват с автобус, а 25,10 % от мъжете и 36, 80 % от жените имат предпочитания да пътуват с влак³.

С оглед на статистическите данни от таблицата за стойност на функцията за полезност е видно , че предпочитан за използване за превоз на пътници , като най-сигурен, удобен и бърз е избран автомобилният транспорт от потребителите на транспортни средства. При извършването на превози с различните от автомобилният транспорт (използването на лични автомобили) е необходимо да се реализират насоки за развитие на интермодалния транспорт, включващо по-лесна свързаност между различните транспортни мрежи, за да могат потребителите на транспортни услуги да бъдат мотивирани да използват различен и разнообразен превоз за извършване на своите пътувания.

Това би довело до намаляване на вредните емисии от автомобилите и ограничаване на задръстванията. За по-голяма използваемост на останалите видове транспорт е необходимо да се предвиждат насоки за развитието на транспортните средства и услугите, които предлагат, за да може потребителите на транспортни услуги да използват в предпочитанията си различен от автомобилния транспорт.

Сред постигнатите резултати, които трябва да постигат отделните видове транспорт при конкуренцията си в превоза на пътници е бързината на извършването на превозите, маневреността и сигурността при превозите, защото в забързаното и

---

³ Данните са от национално проучване за определяне на цената на времето (ОПРР, Доклад за национално проучване, 2015)

СЕВАСТИЯН СТАВРИЕВ

динамично ежедневие е от огромно значение да бъдат изпълнени превозите за минимално време.

Заклучение

За да бъде постигнат баланс при използването на отделните видове транспорт при превоза на товари и пътници в извършване на транспортни превози, трябва да бъде осигурено подобряването на някои показатели, които имат важно значение при избора на транспорт, както и повишаване на качеството на предлаганите транспортни услуги от различните видове транспорт.

В тази връзка при превоза на пътници е необходимо да се осигури по-надежден, бърз и удобен автобусен транспорт, както и подобряване на транспортната инфраструктура на железопътния транспорт, осигуряваща възможност за маршрути постигащи превоз на пътници с намаляване на прекачванията, както и обновяване на подвижния състав, което би довело до по-голямо желание от страна на пътниците за превоз в междуградски и вътрешноградски превози за разглежданите видове транспорт.

Трябва също да бъде постигната и оперативна съвместимост при използването на различните видове транспорт, намаляване на възрастовата граница на автомобилния парк, подвижния парк в железопътния, морския и речния транспорт, осигуряване на комфорт, безопасност и регулярност.

По отношение на товарния транспорт, важно е да се осигури гъвкавост и достъпност на останалите видове транспорт освен автомобилния, който се оказва най-предпочитан. Осъществяването на превоз на стоки и товари при условията на по-бърз и удобен транспорт би повишило функцията на полезност при използването им. Също така би мотивирало повече хора да използват различните от автомобилния транспорт превози за пътници и товари.

Използвана литература:

1. Бакалова В., колектив (2016г.) Транспорт и застраховане – издателски комплекс на УНСС, гр. София [Bakalova V., kolektiv (2016g.) Transport i zastrahovane – izdatelski kompleks na UNSS, gr.Sofia]

СЕВАСТИЯН СТАВРИЕВ

2. Европейска комисия- (Европейски семестър- тематичен информационен документ- транспорт [european-semester_thematic-factsheet_transport_bg.docx](#) (europa.eu) [Evropeyska komisia- (Evropeyski semestar- tematischen informatsionen dokument- transport european-semester_thematic-factsheet_transport_bg.docx (europa.eu)]
3. МТИТС- Министерство на транспорта, информационните технологии и съобщенията, “интегрирана транспортна стратегия в периода до 2030 г. “ - [integrated_transport_strategy_2030_bg.pdf\(government.bg\)](#) [МТИТС- Ministerstvo na transporta, informatsionnite tehnologii i saobshteniyata, “integrirana transportna strategia v perioda do 2030 g. “ - integrated_transport_strategy_2030_bg.pdf (government.bg)]
4. ОПРР – оперативна програма за регионално развитие - [Публикуван е Доклад от национално проучване за определяне на цената на времето \(bgregio.eu\)](#) [OPRR – operativna programa za regionalno razvitie - Publikuvan e Doklad ot natsionalno prouchvane za opredelyane na tsenata na vremeto (bgregio.eu)]